

УДК 339.982

Мунтіян В.І.

докт. економ. наук, професор

член-кореспондент НАН України

Національний технічний університет України «КПІ»

СТАН ТА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ПОДОЛАННЯ ПРОЯВУ КРИЗОВИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

STATE AND CONDITIONALITY ADDRESS MANIFESTATIONS OF CRISIS PROCESSES IN UKRAINE

В умовах нестабільності глобальної економіки особливо актуальними стають питання стабільності національного розвитку. За 20 років незалежності держави невизначеність у стратегічному векторі її розвитку, яка спричинила кризу в системі управління, відсутність реальних реформ і нездатність своєчасно протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам призвели до того, що за даний період Україна розгубила свій унікальний потенціал. В даній науковій статті обґрунтовано кризові явища в економіці України, що посилились в результаті світової фінансово-економічної кризи, що почалася у 2008 році, та їх вплив на зміну національної безпеки країни; проаналізовано тенденції зміни обсягів валового внутрішнього продукту (ВВП) та загрози, що спричинені даними змінами; надано рекомендації щодо подолання кризових явищ, забезпечення стабільності національної економіки України та підвищення рівня її економічної безпеки. Крім внутрішніх проблем, охарактеризовано також стан та перспективи розвитку сусідніх з Україною держав, зокрема, країн СНД, а також основних впливових світових центрів.

В условиях нестабильности глобальной экономики особенно актуальными становятся вопросы стабильности национального развития. За 20 лет независимости государства неопределенность в стратегическом векторе ее развития, которая повлекла кризис в системе управления, отсутствие реальных реформ и неспособность своевременно противостоять внутренним и внешним угрозам привели к тому, что за данный период Украина потеряла свой уникальный потенциал. В данной научной статье обоснованы кризисные явления в экономике Украины, которые усилились в результате мирового финансово-экономического кризиса, начавшегося в 2008 году, и их влияние на изменение национальной безопасности страны; проанализированы тенденции изменения объемов валового внутреннего продукта (ВВП) и угрозы, вызванные данными изменениями; приведены рекомендации по преодолению кризисных явлений, обеспечение стабильности национальной экономики Украины и повышения уровня ее экономической безопасности. Кроме внутренних проблем, охарактеризовано также состояние и перспективы развития соседних с Украиной государств, в частности, стран СНГ, а также основных влиятельных мировых центров.

In an unstable global economy are particularly relevant sustainability issues of national development. Over 20 years of independence uncertainty in the strategic dimension of its development, which has caused a crisis in the management system, the lack of real reform and the failure to timely counter internal and external threats led to the fact that during this period, Ukraine has lost its unique potential. In this research article it was showed the crisis in the economy of Ukraine, which intensified as a result of the global financial crisis that began in 2008, and their impact on changing national security, analyzed trends in the gross domestic product (GDP) and threats caused by these changes, and given the recommendations to

overcome the crisis, ensure the stability of the national economy of Ukraine and improve economic security. In addition to internal problems, also described as the state and prospects of development of Ukraine's neighbors, in particular, the CIS, and the major influential global centers.

Ключові слова: криза, національна безпека, протистояння, стабільність.

Вступ. Україна відчула вплив глобалізації вже з перших років незалежності, коли її економіка і суспільна сфера стали відкритими для світу. Нові явища принесли країні нові можливості та перспективи. З одного боку її шанси скористатися перевагами глобалізації зросли, але з іншого, вона стала більш відкритою для нових загроз. Вразливість України до них значно зросла з початком глобальної фінансово-економічної кризи. До цих загроз Україна, як молода держава, не була підготовлена і, в більшості випадків, від них не виявилися захищеною.

Різні аспекти національної безпеки країн СНД в умовах посиленої економічної глобалізації активно вивчаються вітчизняними та зарубіжними вченими, такими як Л.Л. Антонюк, О.Г. Білорус, З. Борисенко, С.Д. Василенко, Б.В. Губський, В.І. Долгов, Л. Зевін, А.С. Філіпенко. Проте в наукових джерелах досі не відсвітлювалась тема подолання прояву кризових процесів саме в Україні, що і визначає актуальність обраної теми.

Постановка завдання. Основними цілями даної наукової статті є обґрунтування кризових явищ в економіці України, надання рекомендацій щодо їх подолання та забезпечення національної безпеки країни. **Методологія.** В процесі написання статті було застосовано метод порівняння та метод узагальнення, метод аналізу статистичних даних.

Результати дослідження. Подолання кризи в Україні має певні проблеми. Замість прогнозованого урядом +0,4% зростання ВВП спостерігається падіння -15% ВВП і -25% промислового виробництва. Фінансовий результат від економічної діяльності підприємств негативний. Таким чином, кінець 2009 р. для країни відбувся зі збитками. В той же час було взято багато кредитів на вкрай не вигідних умовах для латання дірок бюджету, а не для модернізації економіки. На 01.10.09 номінальний ВВП склав 640 млрд грн., а обсяг зовнішнього валового боргу перевищив 200 млрд грн. (104,376 млрд дол. США) [1].

Потрібно окреслити наступні вагомі негативні фактори впливу на розвиток економіки України. Зокрема:

1. За міжнародними критеріями економіка України вже переступила порогові рівні економічної безпеки і увійшла в зону глибокої кризи.

2. Україна, держава з більш тисячолітньою історією, на даний час, за міжнародними критеріями, віднесли в розряд «невдалої» держави. Цей «вердикт» був винесений тими ж особами, які створювали плани реформ та стратегій розвитку. А причиною такого діагнозу є те, що управління державою і економікою здійснюється через клани і олігархію. Відсутні загальнодержавні підходи та система державного управління, яка здатна

захистити національні інтереси держави.

3. За основними показниками статусу держави, такими як управління, економіка і оборона, Україна має найнижчий статус - мала держава:

- за параметром «управління» - через високу залежність управлінських рішень від зовнішніх впливів;
- за параметром «економіка» - через слабку малозначиму у світовій системі економіці;
- за параметром «оборона» - уступає по силі своїм сусідам по регіону.

Це все характеризує на сьогодні країну, яка дивувала не лише Європу, але й весь світ своїм потенціалом і рівнем духовного та інтелектуального розвитку у минулому. Яскравим прикладом тому, служить палеолітична протописменність (ХП-ІІІ тис. до н.е. Кам'яна могила, Трипільська культура, Рігведа і багато інших унікальних історичних та культурних цінностей, як давнини, так і сучасності).

У 1970-х рр. Україна за обсягом ВВП займала 10-е місце в світі, після Китаю та Індії. В 1990 р., за потужністю бойового потенціалу Збройних Сил, Україна займала перше місце в Європі, а за ядерним потенціалом третє місце в світі. Зарубіжні експерти стверджували, що Україна володіла стартовими позиціями вищими навіть ніж у Російської Федерації. Сучасні реалії вказують на протилежне.

В Україні найбільше падіння обсягів ВВП і виробництва серед держав СНД. Лише за результатами 2009 р. країна відкотилася на п'ять років назад. Реальний рівень обсягу ВВП від базового 1990 р. становить всього 60%. Не лише не відбувся підйом, а навіть відсутній рівень порогового значення економічної безпеки.

4. На превеликий жаль, останнім часом обсяг імпорту в два рази перевищив порогове значення економічної безпеки національної економіки України. У країні відсутня стратегія імпортозаміщення. Продовжується помилковий шлях, нав'язаний зарубіжними експертами та вітчизняними «реформаторами».

За роки незалежності Україна так і не вийшла на безпечний рівень монетизації економіки. Склалася ситуація, коли при нестачі грошей, їх відхід з України збільшився і становить 1:2,08. Таким чином, Україна продовжує фінансувати інші країни.

Крім того, уряд України, продовжує брати кредити в міжнародних фінансових організаціях, нехтуючи макроекономічними показниками і не враховує потреби фінансової безпеки, не маючи стратегії економічного розвитку країни. За рахунок бюджетних коштів робиться рекапіталізація комерційних банків. Цим самим, тільки прискорюється дефолт країни.

5. Реальну загрозу національній безпеці Україні представляє тотальна корупція і тінізація економіки, яка також набула масового характеру і оцінюється в обсязі до 60% ВВП.

Таким чином, Україні потрібно вжити таких заходів:

- зупинити відтік капіталу, «мізків» і економічно активного населення;
- запобігти демографічній катастрофі країни;

- розробити програму щодо модернізації національної економіки та нарощування промислового потенціалу;
- розробити стратегію забезпечення споживчого попиту: населення необхідно забезпечити якісними продуктами харчування, одягом, взуттям, житлом, житлово-комунальними послугами, освітою та охороною здоров'я;
- паралельно вибудовувати ланцюг високотехнологічних процесів, а також вийти на інноваційний шлях розвитку в тих напрямках, в яких Україна здатна бути конкурентоспроможною.

6. Україні необхідно вкладати кошти в людину і науку. Інвестиції треба спрямовувати на виховання молодшої генерації. Це надія нашого майбутнього. Адже криза буде довгостроковою.

Україна сьогодні переживає важкий період та необхідно докласти всі зусилля, щоб не допустити втрату державності. Тому, головне наше завдання полягає у ліквідації кризи системи управління:

- 1) необхідно запропонувати суспільству ідеологію національного відродження, програму і стратегію розвитку України в сучасних умовах;
- 2) забезпечити цілісність політичних та економічних цілей, спрямованих на порятунок держави - перейти від деградації до розвитку.

Геополітичне правило Макіндера говорить про те, що: «Хто править центральним регіоном, той править островом світу (Євразією). Хто править островом світу, той править і самим світом». Це правило було актуально і в період Другої світової війни, але воно ще більш актуально сьогодні в умовах світової фінансово-економічної кризи. Адже в завтрашньому світі центром економічної активності буде материк Євразія. Він займає 36,2% площі суші планети з населенням - 4,8 млрд чоловік (75% від чисельності населення планети). На ньому зосереджено понад 70% світових енергетичних запасів і буде вироблятися більше 70% світового ВВП [2].

Чим швидше буде розвиватися Китай, зростання обсягу ВВП у 2009 році якого перевищив 8%, тим більше буде протистояння між США і Китаєм, а відповідно боротьба за ресурси, регіони і країни, а також, хто і коли, потрапить в ту чи іншу орбіту впливу. Варто відзначити, що Китай швидкими темпами перетворюється на світовий центр створення нової продукції на базі новітніх власних технологій. Дане протистояння можна недооцінювати, адже це протистояння не тільки між двома наддержавами, це протистояння між двома системами, двома ідеологіями, двома материками і двома частинами світу, це протистояння між Заходом і Сходом. За материк і панування на ньому буде серйозна боротьба. З цих позицій розширення НАТО на Схід, спроба створення нових держав Курдистану і Белуджистана, війна в Іраку і в Афганістані, яка перетворюється для США у другий В'єтнам. На черзі Іран і Пакистан, поява нових військових баз у Середній Азії. Все це окремі елементи загального геостратегічного плану по захопленню самого великого материка на планеті - Євразія. Центральне місце в Євразійському просторі буде за СНД. Співдружність має значний потенціал - займає 40,7% території Євразії, на якій проживає приблизно 5,8% населення і володіє більше 40% енергетичних запасів [2].

Тому, виходячи з вище викладеного, державам Співдружності доведеться боротися за захист свого життєво важливого простору. А для забезпечення надійного захисту, окрім бажання, потрібні ще й необхідні кошти, яких бракує. Проте їх може забезпечити потужна інноваційна економіка, яка розвивається на єдиному економічному просторі та яку необхідно терміново створювати. А ми, вже перебуваючи на порозі небезпеки, не робимо правильних кроків. Так, маючи Стратегію економічного розвитку держав СНД, її заходи ми не виконуємо. Розробка Міждержавної програми інноваційного співробітництва затягується та гальмується створення єдиного економічного простору. У кращому випадку спостерігаємо, що з цього вийде. Це може призвести до того, що цей простір буде втрачений. А якщо у політичних еліт немає стратегічного бачення, то у їхніх народів немає майбутнього.

Висновок. Наукова новизна отриманих даних полягає у визначенні першочерговості забезпечення національної безпеки та захисту життєво важливих інтересів громадян, суспільств і держав Співдружності, при розробці та впровадженні стратегічних документів розвитку держав СНД. Шкода, що Україна може самоусунутися від цих процесів, так і не отримавши нічого взамін. А могла бути в авангарді по багатьом стратегічними напрямками. І саме в цих напрямках могла реально реалізувати свої інтереси, підвищивши добробут населення. Все інше – маніпуляція свідомістю людей, чужа гра на шкоду інтересам населення країни.

Література:

1. Geoinformatics and Sustainable Development» [Електронний ресурс] / World Data Center – 2010 – Режим доступу: <http://wdc.org.ua>
2. International Standard Industrial Classification of All Economic Activities [Electronic resource] / United Nations Statistics Division – 2011 – Rev.3.1.
3. Антонюк Л.Л. Шляхи інтеграції України в глобальну інноваційну систему / Л.Л. Антонюк // Спільний європейський економічний простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей: Монографія; за заг. ред. Д.Г.Лук'яненка, В.І.Чужикова. – К.: КНЕУ, 2007.–544с.
4. Білорус О. Імперативи стратегії розвитку України в умовах глобалізації / О. Білорус // Політична думка. – 2001. - №4. – С.68-83.
5. Зевин Л.З., Стрепетова М.П., Ушакова Н.А. Экономическое развитие России в эпоху глобализации: роль внешнего фактора / Л.З. Зевин, М.П. Стрепетова //Россия и соврем. мир. - 2001. - N 1. - С.41-57.